

БЪЛГАРСКИ ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
Изходящ №
Број на Сотфия 1113, Бул. Л. Мичев тел.: 02/ 979 29 93

698/23.10.2017

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Александър Гребенаров от Института за исторически
изследвания – БАН

за материалите, представени за участие в конкурса за заемане на
академичната длъжност „доцент” по професионално направление 2.2.

История и археология, научна специалност 05.03.04 „История на България”
(Нова българска история), обявен за нуждите на Регионален исторически
музей „Акад. Йордан Иванов” – Кюстендил в Държавен вестник, бр. 51 от
27.06.2017 г.

Съгласно правилника на Института за исторически изследвания при
БАН за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на
академични длъжности, комисия установи редовността на документацията
по обявения конкурс и обяви, че в определения срок са подадени
документи само на един кандидат – гл. ас. д-р Ангел Джонев.

Информация за кандидата:

Ангел С. Джонев е роден на 3 май 1971 г. в Кюстендил. Завършва
Великотърновския университет „Св. Св. Кирил и Методий”, специалност
„История и география”. От дипломирането си до днес работи в Регионален
исторически музей „Акад. Йордан Иванов” – Кюстендил на различни
позиции – екскурзовод, уредник, заместник-директор, избран е от Научния
съвет на Института за исторически изследвания за научен сътруд-
ник/главен асистент. През 2007 г. успешно защитава кандидатска
(докторска) дисертация в СУ „Св. Климент Охридски” на тема „Македония
в железопътната политика на България (1878–1918 г.)”, която по-късно
отпечатва. Членува в авторитетни научно-обществени организации –
Македонски научен институт, Съюза на учените, Военноисторическа
комисия. Участва като експерт в редица проекти на РИМ – Кюстендил,
някои от които са финансирани от ЕС.

Основни трудове:

Предложеният списък на публикации от Ангел Джонев съдържа 3 монографии, от които 2 са извън темата на дисертацията, 5 документални сборника, 29 студии и статии, 21 от тях извън темата на дисертацията, има обнародвани една рецензия и един отзив. Посочените данни показват, че д-р Джонев е обогатил историческото познание с над хиляда изследователски печатни страници, посветени на различни проблеми от българската история, което само по себе си е научно постижение. Хронологическият обхват също е голям – от създаването на модерната българска държава до края на Втората световна война. Значителна част от публикациите му са посветени на националноосвободителното движение на македонските българи. Напълно обяснимо, защото местонахождението на Кюстендил, който попада често в изследователския ареал на д-р Джонев, се оценява като стратегическо за Македония. Не е случаен фактът, че тук през 1896 г. се създава първият пограничен пункт на ВМОРО, имащ важна и дълголетна история, отразена в част от публикациите му. През него преминават множество чети, включващи стотици четници, родом предимно от Македония, но има от Тракия, Добруджа и Княжество България. С помощта на организационни дейци границата се пресича и от чуждестранни журналисти, които по-късно популяризират освободителните борби на българите в Западна Европа и в Северна Америка. До 1912 г. Кюстендил е най-близкият окръжен град до Македония и затова след войни и въстания, под угрозата от турски насилия, в него пристигат множество бежанци, на чиито прояви и последващи преселения д-р Джонев обръща внимание с научни аргументи. Напълно правдоподобно е съждението му, че градът има особена специфика, която няма аналог във вътрешността на страната. Съдбата предопределя на Кюстендилския край да има ключова роля няколко десетилетия като „Вратата към Македония”.

Кюстендилското Краище е друга тема от изследванията на А. Джонев, която е сред приоритетните му научни занимания. В студията си, включена в книгата „Погромът в Босилеградско 15–16 май 1917 г.” е показана зложелателната мисия на сръбския поручик Коста Печанац, изпратен да извърши провокационни акции в Поморавието срещу български формирования. Изследването се позовава на дневника на самия предводител, чиито страници авторът е проследил и анализирал с вещина, но и с болка за родина и роден край. За два дни през май 1917 г. сръбската разбойническа чета на Печанац опустошава селата Горна и Долна Любата, Босилеград, Долна и Горна Лисина, Топли дол, Долна и Горна и Ръжана, погубва 34 мирни жители, вкл. деца и жени, изгаря къщи и стопански постройки на 317 домакинства, ограбва домашни животни и хранителни продукти. За погрома над българите в Босилеградско Ангел Джонев прилага във втората част на книгата факсимилета на документи от Военния архив във В. Търново заедно с уникален снимков материал, извлечен от стъклени плаки. Автор на запазените до днес автентични фотографии е известният български етнограф, фолклорист и историк Йордан Захариев, родом от Босилеград.

Похвално е, че темата за Западните покрайнини заема важно място и сред още научни трудове на Ангел Джонев, защото родната историография е в дълг към това изстрадало население. Изследванията и публикуваните извори от него показват категорично, че българите от този забравен край водят дълголетни битки срещу опитите на Белград да бъдат асимилирани, унижени и денационализирани. В борбата срещу окупаторите те използват легални и революционни средства, които в голямата си част, вкл. програмни документи, са заимствани от ВМРО и бежанските организации на македонските българи. Процесът е закономерен, защото насилническите прийоми срещу българите в Западните покрайнини са сходни с мерките на същия режим и срещу българското население в Македония.

Сред новите научни постижения на д-р Джонев е книгата „Отиваха юнаците, отиваха. Петдесет и трети пехотен резервен полк през Първата световна война”, отпечатана през 2016 г. Тя пресъздава историята на една бойна част, в която участват предимно военнослужещи от Кюстендилско и Радомирско и до този момент е останала в забрава. В нея се проследява бойния път на полка, преминал през Вардарска и Беломорска Македония, за да достигне през 1917 г. на североизток до Добрич, Кубадин, Бабадаг и Тулча, а накрая до фронта при р. Серет. През следващата година военнослужещите от полка са изпратени в района на Добро поле, където дочакват края на войната. За това славно войсково формирование, пребродило трите дяла на Македония, Добруджа, Влашко, Банат и Шумадия дълго се носят легенди. То придобива популярност като „железен” или „хвърковат” полк, преминал през пет държави. И този труд е придружен с обилен документален материал, фотографии и спомени, по-голямата част от които са неизвестни, или малко познати на читателската аудитория.

Приоритетно място в списъка на публикациите заема с основание най-новият труд на д-р А. Джонев – монографията „Кюстендил – военната столица на България през Първата световна война. Кюстендилци и Кюстендилският край във въоръжения конфликт (1915–1918)”, издадена през 2017 г. В структурно отношение трудът съдържа увод, въведение, четири глави, послеслов и заключение, има подробна библиография и приложен илюстративен материал – с общ обем 440 страници. В него умело са включени изложенията от разгледаните по-горе две изследвания, а именно „Погромът в Босилеградско 15–16 май 1917 г.” и „Отиваха юнаците, отиваха. Петдесет и трети пехотен резервен полк през Първата световна война”.

А. Джонев е дал дължимото на всеки автор, който се е докоснал до обявената тема, независимо от епохата, в която е творил. Включени са и

най-новите изследвания. В историографския преглед той с основание твърди, че липсва цялостно изследване на Кюстендил и Кюстендилския край по време на Първата световна война. Като доказателствен материал са привлечени множество първостепенни извори, съхранявани в национални и регионални архивохранилища, библиотеки и музеи.

Д-р Джонев разглежда началните стъпки и развоя на военните действия по време Първата световна война. Резултатът от последвалите договори от 1913 г. предопределя поведението на България при избора на съюзници, независимо от тяхната мощ и перспектива за победа. Тя приема предложението на Централните сили, които обещават при евентуален успех на коалицията присъединяване към България на Вардарска Македония, както и придобивки в Поморавието, Беломорието, Добружда и Източна Тракия. Действително още през август 1915 г. военно притеснената Османската империя миролюбиво отстъпва, (след натиск от страна на Германия и Австро-Унгария) на България площ от 2000 кв км в Източна Тракия. В нея са включени населени места по западния бряг на р. Марица вкл. Одрин, Димотика и Кулели Бургас.

На 14 октомври 1915 г. България влиза в Първата световна война, обявявайки война на Сърбия. На тази дата Кюстендил официално приютява най-висшата военна институция на страната – Главната квартира на Действащата армия и според върнатата констатация на д-р Джонев градът се превръща във военна столица на България. Оттук се издават заповеди за навлизане на българските войски в Поморавието и Вардарска Македония. След броени дни те достигат до Скопие и Охрид, а по-късно ще се разположат на 500 километровия южномакедонски фронт – от Охридското езеро до Орфанския залив на Бяло море. През 1916 г. военни части от Българската армия достигат в североизточна посока до делтата на р. Дунав и р. Серет.

Главната квартира дава подслон на най-висшия военен елит на страната, начело с главнокомандващия Действащата армия генерал Никола Жеков. Той остава неин предводител в рамките на три години, независимо от противоречията с управляващи и висши военни дейци. Колегата Джонев отразява генезиса, причините и последиците от сблъсъците между ген. Жеков, началника на Щаба на действаща армия (ген. К. Жостов, заменен от ген. Ив. Луков и др.), цар Фердинанд, премиера Васил Радославов и висши съюзнически офицери.

В града резидират и високопоставени особи със свои особености и желаниа – германски, австро-унгарски и османски висши военни представители, главнокомандващият на Балканите фелдмаршал Аугуст фон Макензен, депутати от Райхстага, унгарски графове, австро-унгарският император Карл I, баварският крал Людовик III, българският цар Фердинанд, неговият престолонаследник княз Борис и др. Не е без значение и фактът, който намира дълбоко отражение в труда – престоят по това време в града на множество известни интелектуалци, в т.ч. литературни критици, поети, писатели, учени, художници, повечето гости на Главната квартира.

Сред другите приносни моменти в труда са детайли от епични сражения, данни за военни и дипломатически преговори, както и анализи на обществено-политически и стопански проблеми, които надвисват над страната и се отразяват в Кюстендил и региона. Недостигът на храни, въглища, дърва за огрев и осветителни материали, увеличените цени на продукти, спекулата и честите реквизиции, необходими за осигуряване на храна за воюващите, ширещите се епидемии, причиняващи висока смъртност сред мирното население и сражаващите се на фронта и др., генерират силно обществено недоволство. Не липсват саботаж и бунтове особено в последните години на войната, от които се възползват обществено-политически фактори.

Книгата представя правдиво тъжния епилог на българското участие в Първата световна война през 1918 г., когато военнослужещите завземат Главната квартира в Кюстендил и тръгват към София, за да дирят възмездие от управляващите за новата национална катастрофа. Няколко месеца по-късно започват заседанията на Парижката мирна конференция, която ще премине под мотото „горко на победените“. Между тях за съжаление отново ще се нареди и българската държава, а последиците от форума-диктат ще се чувстват до днес.

Наред с разгледаните трудове, които засягат военни аспекти от Първата световна война и различни страни от българския национален въпрос, колегата Джонев има още ценни изследвания в областта на инфраструктурните проекти извън обхвата на дисертационния му труд, както и публикации за важни обществени и стопански проблеми от историята на България.

Обобщена оценка за представените материали:

- Трудовете осветляват важни теми за българската историография;
- Направената авторова самооценка на приносните моменти на различните трудове е убедителна;
- Използвана е солидна фундаментална база от литература и документални източници;
- Броят на посочените цитирания (79) показва значимостта и уникалността на повечето от изследванията;
- Езикът на трудовете е стегнат и четивен;
- Авторът умело е съчетал регионалните особености с общонационалното, вкл. военно, обществено-политическо, стопанско и духовно развитие на страната;
- Добра практика е систематическото използване на онагледяващ материал, непознат за по-голямата част от читателската аудитория.

Наред с изброените научни приноси на трудовете, не е за пренебрегване и широката популяризаторска дейност на колежата Ангел Джонев, представящ пред обществеността в страната, както и в българските културни центрове в Р Сърбия и Р Македония важни проблеми от националната история чрез книги, изложби и документални филми. Той е желан участник в лектории, семинари и научни форуми, търсен експерт е за радио и телевизионни тематично специализирани предавания.

В заключение, имайки предвид посочените положителни оценки за изследванията, които са безспорен принос в развитието на българската историография, както и участието на А. Джонев като вещ експерт в научни форуми, предлагам съвсем убедено на Научното жури да гласува за присъждане на гл. ас. д-р Ангел Симеонов Джонев академичната длъжност „доцент“, за което ще гласувам и аз.

19 октомври 2017 г.

Доц. д-р Александър Гребенаров: